

F. J. Wiedemanni keeleauhind 2023 ja 2022. aasta keeleauhinnad

Sirli Zupping

haridus- ja teadusministeeriumi
keelepoliitika osakonna nõunik

Keeleteemad on ühiskonnas ikka üsna elavat arutelu tekitanud, nii ka möödunud aastal. Eri asutused, kogukonnad ja üksikisikudki edendavad läbimõeldud ja hoidvat tegutsemist eesti keele ja Eesti keeleruumi heaks, samuti jätkab riik keelevaldkonna toetamist ja tunnustamist. Järgnevas on esitatud ülevaade keelevaldkonna tunnustustest ja auhindadest: Ferdinand Johann Wiedemanni keeleauhind, 2022. aasta keeleteod ning 2022. aasta parimad eestikeelsed kõrgkooliõpikud.

Wiedemanni keeleauhinna laureaat on Peeter Päll

Wiedemanni keeleauhind on riigi elutööpreemia, mis antakse igal aastal ühele inimesele, kelle pikaajaline tegevus eesti keele uurimisel, korraldamisel, õpetamisel või populariseerimisel on olnud silmapaistev. Kandidaate saavad esitada kõik juriidilised isikud, kelle põhikirjas või põhimääruses on sätestatud eesti keele või kultuuri alane tegevus, ning haridus- ja teadusministeerium ja F. J. Wiedemanni keeleauhinna varasemad laureaadid. Auhinna määrab Vabariigi Valitsus komisjoni ettepaneku alusel. Keeleauhinna komisjoni kuuluvad haridus- ja teadusminister Tõnis Lukas, Eesti keelenõukogu esimees Birute Klaas-Lang, ajakirjandusteadlane ja ajakirjanik Marju Himma-Kadakas, keeleteadlane ja eesti keele õpetaja Kersti Lepajõe, ajakirjanik Piret Kriivan, kosmoseteadlane ja teaduse populariseerija Mart Noorma, keeleteadlane ja Eesti noorte teaduste akadeemia liige Miina Norvik, kommunikatsiooniekspert ja Väike-Maarja kogukonna esindaja Raul Rebane ning keelepoliitika nõunik Sirli Zupping.¹

¹ Komisjoni koosseis on kinnitatud Vabariigi Valitsuse otsusega aastateks 2022–2024, haridus- ja teadusminister, Eesti keelenõukogu esimees ja keelepoliitika

Wiedemanni keeleauhinna laureaat Peeter Päll riiklike preemiade üleandmisel Eesti teaduste akadeemias. Laureaati õnnitleb ja aumärgi annab üle haridus- ja teadusminister Tõnis Lukas. (Foto: Birgit Püve)

Tänavu pälvis Wiedemanni keeleauhinna eesti keele instituudi juhtiv-keelekorraldaja, keeleteadlane Peeter Päll järjepideva ning väärtusliku panuse eest eesti keele, kultuuri ja identiteedi kindlustamiseks nimeuurija ja keelekorraldajana.

Peeter Päll on pühendunud kohanimede uurimisele, tagades seejuures Eesti kohanimede ja maailma maade eestikeelsete kohanimede korrastatuse. Ta on süstemaatiliselt koostanud Eesti kohanimeandmebaasi (KNAB)² ning põhjalikke kohanimede teatmeteoseid, kust leiab põhivasted paljudes keeltes, sealhulgas ajaloolised nimed, põhinimede häälde, asukohaviited. Koos Marja Kallasmaaga on Peeter Päll toimetanud „Eesti kohanimeraamatut“ (2016, veebis 2018), mis on esimene põhjalik ülevaade Eesti kohanimedest. Kohanimede uurimise kõrvalt juhib Päll ka mahuka „Eesti perekonnanimeraadu“ koostamist. Eestis ja ka rahvusvaheliselt on Peeter Päll nimeekspert, kelle teadmised ja nõuanded on kõrgelt hinnatud.

nõunik on komisjoni nimetatud ametikoha järgi, teised liikmed on kinnitatud isikute järgi nimeliselt. Vt <https://www.riigiteataja.ee/akt/305022022001>

² <http://www.eki.ee/knab/knab.htm>

Päll on järjepidevalt ja pühendunult tegelenud ka eesti keelekorraldusega. Tema asjatundlikku ja selget keelenõu hinnatakse kõrgelt nii avalikkuses kui ka kitsamas erialases ringis. Keelekorraldajana on tal esiletõstmist vääri vaid teeneid õigekeelsussõnaraamatute toimetamisel.

Wiedemanni keeleauhinna andis laureaadile üle peaminister Kaja Kallas 20. veebruaril Eesti teaduste akadeemias.

2022. aasta keeleteod on inspiratsioonipäev „Näitame keelt“ ja keele muutumist näitlikustavad keelekillud

2022. aasta keeleteo tiitlile kandideeris 29 keeletegu, mille seast valiti välja üks peaauphind, kolm eriauphinda ja rahvauphind. Peaauphinna üle otsustasid taasiseseisvunud Eesti haridus- ja teadusministrid konsensuse põhimõttel. Otsustamisel osalesid haridus- ja teadusminister Tõnis Lukas ning endised valdkonna ministrid Jaak Aab, Jaak Aaviksoo, Liina Kersna, Mait Klaassen, Maris Lauri, Jürgen Ligi, Rein Loik, Toivo Maimets, Jevgeni Ossinovski, Mailis Reps ja Paul-Eerik Rummo. Rahvauphind selgitati avaliku veebihääletuse teel. Aasta keeleteo laureaadid tehti teatavaks 14. märtsil haridus- ja teadusministeeriumis pidulikul tänuüritusel.³

Peaauphinna pälvis eesti keele instituut inspiratsioonipäeva „Näitame keelt“⁴ korraldamise eest. Tegemist on teemapäevaga, kus innustati ja julgustati, anti keelenõu ning arutati eesti keele oleviku ja tuleviku teemadel. Inspireeriv keelepäev hõlmas selgelt ja osavalt kõiki mõeldavaid keele olemuse ja kasutamise seonduvaid vaatenurki ja valdkondi. Otsiti vastuseid järgmistele küsimustele – kas me teame, kuidas eesti keelel ja tema kasutajatel päriselt läheb? Mis on keeles uut, mida tunnevad ja millest mõtlevad need, kelle töövahend on keel, millised on tulevikus eesti keele tunnid ja kuidas suhtuvad eesti keelde noored? Kas peaksime tulevikku vaatama rõõmu või murega? Inspiratsioonipäev kestis katkematult 15 tundi ning jõudis otseülekanadena tuhandete osalejateni. Peaauphinna valimise komisjoni liige Paul-Eerik Rummo sõnas, et „EKI inspiratsioonipäeval on nii filosoofilist haaret, pragmaatilist konkreetsust kui rahvavalgustuslikku õpetlikkust“.

³ Üritus on taasvaadav haridus- ja teadusministeeriumi Youtube'i kanalilt: <https://www.youtube.com/watch?v=x7ArNrHFjyM>.

⁴ Inspiratsioonipäeva salvestust saab vaadata eesti keele instituudi Youtube'i kanalilt: https://youtu.be/eSMcUBTq_AM.

Peaauhinna valimise komisjon tõstis teiste seast esile veel kolm keeletegu, mis edendavad eesti keelt.

- Akadeemiline suurteos „Eesti kõnekäänud I–III“, mille põhiautor on Asta Õim. Eesti kõnekäändude raamatusse on süsteemselt kokku kogutud eestlaste kasutatud kõnekäänud 17. sajandist kuni tänapäevani.
- Hääldeäpp SayEst – keeleõppe mobiilirakendus, mis on mõeldud eesti keele häälduse treenimiseks. Rakenduse hulka kuuluvad õppevideod ja hääldusharjutused, mis toetavad eesti keele häälduse harjutamist. Rakendus on mõeldud algajale eesti keele õppijale, kasutajaliides ja õppevideod on inglise ja vene keeles. Hääldeäpi rakenduse loojad on Tartu ülikooli foneetika labori teadlased Katrin Leppik, Pärtel Lippus ja Anton Malmi.
- Vabatahtlike abil Ukraina sõjapõgenikele eesti keele õpetamise projekt, mis algatati Tartu ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituudi eestvõttel aasta tagasi märtsis. Selle eesmärk oli leida vabatahtlikke eesti keele õpetajaid ja tugiisikuid pidevalt lisanduvatele sõjapõgenikest õpilastele ja täiskasvanutele Tartus. Vabatahtlikke valmistati ette kahepäevaste koolitustega, mille käigus räägiti arengu- ja traumapsühholoogia teemadel, tutvustati ukraina keelt ja kultuuri, mängustatud keeleõppe meetodeid ja keeleomandamise põhitõdesid. Projekti eestvedaja on Virve-Anneli Vihman. Ukraina sõjapõgenikele eesti keele õpetamist tunnustas ka Tartu ülikool oma aasta keeleteona.

Aasta keeleteo rahvaauhinna pälvis eesti keele instituudi ja Eesti rahvusringhäälingu koostöös loodud „Keeleajaloo teemalised keelekillud ETV-s“⁵. Rahva lemmiku keeleteo tegijad on eesti keele instituut ja Eesti rahvusringhääling. Keelekillud esilinastusid ETV-s vabariigi 104. aastapäeval ning need viivad vaataja ajarännakule läbi eesti rahva ja keele ajaloo. Neis saab näha eesti perekonda suhtlemas neljal ajastul: muistsel iseseisvusajal, Rootsi ajal, nõukogude ajal ja tänapäeval. Neisse ajarännakule kutsuvatesse keelekildudes on osavalt koondatud ajastule eriomased keelendid, toit, riietus ja sisustus, mille seob tervikuks näitlejate auditav esitus. Klipid valmisid keele-, ajaloo- ja filmiasjatundjate meeskonna ja

⁵ Keelekillud on taasvaadatavad Jupiteris: <https://jupiter.err.ee/1608496373/eki-keelekillud>.

paljude abiliste koostöös ning on seetõttu väikseimate nüanssideni läbi mõeldud ja lihvitud. Tekstide autorid on Annika Viht, Tiina Laansalu ja Tiina Paet.

Aasta keeleteo kõik nominendid on üles loetletud alljärgnevalt:⁶

- Interaktiivne harjutus- ja tugimaterjal düsleksiaiga õpilastele (Jürgen Järvik, Lea Kübar, Juta Kits)
- Inspiratsioonipäev „Näitame keelt“ (eesti keele instituut)
- Akadeemiline väljaanne „Eesti kõnekäänud: Phrasia Estonica I–III. Monumenta Estoniae Antiquae VII“ (Asta Õim, Jüri Viikberg, Kerli Randmäe)
- Eestikeelsele õppele ülemineku algatamine (haridus- ja teadusministeerium, Tõnis Lukas)
- Näitus „Taaskasutame keelt“ (eesti keele instituut)
- Eesti keele õpik ukrainakeelsele õppijale „Естонська мова з пів слова. Eesti keel ja eesti meel“ (Heinike Heinsoo, Snižana Fedorovič, Raimu Hanson)
- Ukraina sõjapõgenike vastuvõtmine eesti keele- ja kultuuriruumi (Tetiana Klymenko, Sirli Karro, Liis Avarmaa, Evelin Müüripeal, Piia Aasmäe)
- Emakeelepäevad eesti rahva muuseumis (eesti rahva muuseumi sõprade selts, Sirje Madisson)
- Keeletoimetamise kõrgkooliõpik ja harjutustik sarjas „Gigantum humeris“ (Reili Argus, Katrin Kern, Helika Mäekivi)
- Dokumentaalfilm „Keelemässaja. Mati Hint“ (Anneli Ahven, Annika Koppel, Madis Reimund, Rein Fuks, Tõnu Kõrvits, Kersti Miilen, Timo Kiirend)
- Hääldusäpp SayEst (Pärtel Lippus, Katrin Leppik, Anton Malmi)
- Kohanemisprogrammi „Settle in Estonia“ keeleõppematerjalid ja -metoodika (Marju Ilves, Leelo Kingisepp)
- Ukrainlaste eesti keele õpe vabatahtlike toel (Virve-Anneli Vihman, programmi tööühm ja vabatahtlikud)
- Artiklite valimik „Sõna, see piisake meres“ (Krista Kerge)

⁶ Keeletegude põhjalikumad kirjeldused ja info tegijate kohta on leitav aadressilt <https://www.hm.ee/sites/default/files/documents/2023-01/2022%20keeleteo%20kandidaadid%20veebi.pdf>.

- E-õpik „Praktiline eesti keel“ (Karin Kaljumägi, Tiina Alekõrs, Liina Lepsalu, Maria Murumaa-Mengel, Lauri Tankler, Eve Tisler, Maarja Valk, Maike-Liis Piirits, Külli Park, Kristin Parts, Andra Siibak, Inger Pürjema, Triinu Palo)
- Õppekomplekt „Naljaga pooleks B1“ (Mare Kitsnik, Leelo Kingisepp)
- Võrukeelne blogi võru keelest (Helen Plado, Mariko Faster, Sulev Iva, Urmas Kalla, Evar Saar)
- Eesti keele mäng „LOoOM ehk Leia Oma loOM“ (Küllil Prillop, Miina Norvik)
- Mängustatud õppeprogramm Andrus Kiviräha raamatu „Tont ja Facebook“ käsitlemiseks põhikooli eesti keele kui teise keele tundides (Svetlana Melnikova)
- Seto- ja eestikeelne raamat „Maailmade vahel. Ello Kirsi Setomaal kogutud lood, 1938–1940“ (Maris Kuperjanov, Paul Hagu, Sulev Iva, Enn Kasak, Lagle Kasak, Mare Kõiva, Tiina Siimets, Maris Kuperjanov)
- Põliskeelte kümnendile pühendatud konverents „Eesti keeleala – põline ja rikas“ (emakeele selts, eesti keele instituut, Eesti teaduste akadeemia)
- Lugemisprogramm „Täna lugeja, homme tegija!“ (Ann Aruvee, Tallinna Järveotsa gümnaasium)
- Eesti keele kui teise keele õpetajate liidu vestlusklubi (eesti keele kui teise keele õpetajate liit, Ingrid Prees, Valentina Limonova)
- Esseekonkurss „Oled see, mida loed“ (eesti keele kui teise keele õpetajate liit, Ingrid Prees)
- Koolinoorte esseekonkurss „Minu keel“ (Toimetaja tõlkebüroo, eesti keele instituut)
- Eestikeelsed subtiitrid ERR-i otsesaadetele (Eesti rahvusringhääling)
- Artiklikogumik „Eesti silda ehitamas“ (Hannu Remes)
- Eesti rahvuseepos võru keeles. F. R. Kreutzwald „Kalõvipoig“ (Võru instituut)
- Keeleajaloo teemalised keelekillud ETV-s (eesti keele instituut, Eesti rahvusringhääling)

Fotol on aasta keeleteo laureaadid ja parimate kõrgkooliõpikute autorid koos haridus- ja teadusministri Tõnis Lukasega. Ülemine rida vasakult: Anneli Ahven, Annika Koppel, Kerli Randmäe, Eleri Lõhmus, Anton Malmi, Lagle Kasak, Annika Viht, Reili Argus, Arvi Tavast, Mare Kitsnik, Kairi Janson. Alumine rida vasakult: Kadri Ugur, Katrin Leppik, Pärtel Lippus, Virve-Anneli Vihman, Tõnis Lukas, Gerly Tuisk, Mare Kõiva, Helika Mäekivi, Anna Branets, Kairi Põldsaar, Urmas Loit. (Foto: Raimo Roht)

2022. aasta parimad eestikeelsed kõrgkooliõpikud

Parima kõrgkooliõpiku eesmärk on väärtustada eesti teaduskeelt ning loodud terminivara rakendamist. 2022. aastal ilmunud eesti kõrgkooliõpikutest valiti sedakorda parimateks Reili Arguse, Katrin Kerni ja Helika Mäekivi „Keeletoimetamise“ kõrgkooliõpik⁷ ning Eleri Lõhmuse, Kadri Uguri ja Urmas Loidi „Visuaalsete pädevuste harjutusvara – digiõpik videotöös alustajatele“⁸.

Keeletoimetamise õpiku juurde koostasid autorid ka mahuka harjutustiku, mis võimaldab õppuril saadud teadmisi rakendada. Visuaalsete pädevuste digiõpik on interaktiivne ja sisaldab hulgaliselt teemasid illustreerivaid videonäiteid.

„Keeletoimetamise“ õpiku autori Reili Arguse sõnul on tal soov valdkonna arendamisse panustada hoolimata sellest, et tegemist ei ole teaduskirjanduse kõrgetes kategooriates mõõdetava ja teadlasekarjääri edendava tööga. Õpiku „Visuaalsete pädevuste harjutusvara – digiõpik videotöös alustajatele“ autori Eleri Lõhmuse meelest on eestikeelseid

⁷ <https://www.digar.ee/viewer/et/nlib-digar:657968/425264/chapter/2>

⁸ <https://sisu.ut.ee/avharjutusvara>

kõrgkooliõpikuid oluline luua selleks, et keel areneks ning saaksime kõigist valdkondadest ka kõrgkoolitasemel oma keeles rääkida. Ta avaldas tänu üliõpilastele, kes on õpikumaterjalidele tagasisidet andnud: „Ilma üliõpilaste panuseta olnuks selle õpiku valmimine peaaegu võimatu.“

Kokkuvõte

Aasta keeleuhinnad on taas jagatud ja oleme saanud ülevaate, milliseid keeletegusid teiste sadade hulgast esile on tõstetud. Seesugune tunnustamine on kahtlemata oluline osa eesti keele maine kujundamise tegevustest. Lisaks on tähenduslik roll eesti keele kuvandi kujundamisel kõigil neil, kes hoolitsevad selle eest, et siinses keeleruumis heaolu luua võimalikult paljudele keelekasutajatele.

OK